

Vrouwenbond 40 jaar

Geen loyale moekes meer

"(...)organiseerden alle vrouwen die op dit moment onbetaald werk doen en betaald werk zouden willen doen zich maar in de Vrouwenbond. Dan waren we de grootste bond! We hebben deze uitroep van mij heel hard nodig, want we hebben de laatste jaren veel leden verloren. Als vrouwen in het onbetaalde werk allemaal lid zouden worden, dan waren we een machtsfaktor van belang en kon niemand om ons heen. Daar droom ik wel eens van."

Dit zijn de slotzinnen van Maria van Veen, voorzitter van de Vrouwenbond FNV, in een uitvoerig interview in het "Vrouwenweekblad" van 24 maart jongstleden. Aanleiding was het 40-jarig bestaan van de Vrouwenbond. De bond, die met name vrouwen organiseert die onbetaald werk verrichten en vanwege het volwaardig stemrecht in de vakcentrale een unieke positie in de wereld inneemt (sinds 1987 daarin vergezeld door de Vrouwenbond van het CNV). In dit artikel *) een terugblik op die veertig jaar.

1948, een landelijke organisatie

In 1946, aan het begin van de wederopbouwperiode, begon het NVV echtgenotes van zijn leden te organiseren. Duizenden huisvrouwen namen deel aan NVV-zomerkampen. Als lokkertje werd een 'amerikaans pakket' uitgedeeld: chocolade, kousen, een badhanddoek en ... sigaretten voor de mannen, als dank voor het twee dagen afstaan van hun vrouwen! De onderlinge contacten op deze kampen leidden tot de eerste plaatselijke afdelingen van de Vrouwenbond die in 1948 uitgroeide tot een landelijk bestuurde organisatie. Echtgenotes, verloofdes en weduwen van leden van NVV-bonden mochten lid worden voor een kwartje per maand. Het NVV-bestuur stelde een voorlopig reglement op; later zouden de vrouwen dit dan zelf kunnen doen. In het eerste jaarverslag van 1948 staat de taak van de Vrouwenbond als volgt omschreven: "Onder de vrouwelijke leden en de echtgenoten en gezinsleden de doelstellingen van het NVV te verbreiden en aan de verwezenlijking hiervan mee te werken."

Door sociaal werk en ontspanningsactiviteiten voerde de bond deze taak uit: een tbc-fonds en gezinshulp; advies- en hulpverlening bij de distributie, prijzen en huisvesting; vrouwen- en kinderzomerkampen en kinderfeesten.

Een jaar later, in 1949, is in het jaarverslag te lezen: "Wij zijn er samen in geslaagd goed en mooi werk te doen. Langzaam begint ons werk tot ontplooiing te komen, beginnen wij een eigen taak te krijgen in het grote geheel van het NVV. Dat dit een dienende taak zal zijn blijkt meer en meer, maar zo hebben wij het van meet af aan gezien en gewild."

Dienende taak

Het 'dienen' betrof vooral het goed laten draaien van de gezinnen in de naoorlogse, schaarse jaren met zeer lage lonen. Het was de tijd van de geleide loonpolitiek, waaraan het NVV ijverig meewerkte. Huisvrouwen, het ledenbestand van de Vrouwenbond, hadden dan ook de grootste moeite om van hun huishoudgeld rond te komen. Hun bond steunde hen hierbij. En raakten ze oververmoeid, dan konden ze een tijdje bijkomen in een rusthuis, betaald door het 'solidariteitsfonds', waaraan elk lid drie cent per maand bijdroeg. Veel afdelingen hadden een linnenkast met lakens, slopen en handdoeken waaruit langdurig zieke leden konden lenen.

Op drukbezochte handwerkavonden kwamen deskundigen een aktueel onderwerp behandelen. Het handwerk werd verkocht op bazars en van de opbrengst werd van alles georganiseerd: van Sinterklaas- en verjaarsfeesten in door de Vrouwenbond geadopteerde kinderverhuizen tot bustochten voor gepensioneerde NVV-ers.

Ondanks het 'dienen' bestond er toch weerstand bij veel mannen. Want de mannen waren vaker zelf op stap en dit veranderde de gezinnen. Daar kwamen in de loop van de vijftiger jaren ook de scholingen bij, met onderwerpen als "Het huis waarin wij wonen", "Verdeling van het nationaal inkomen", "Betekenis van het Marshallplan", "Een CAO, hoe ontstaat zo iets en wat betekent het?". De Vrouwenbond groeide in die jaren van 8.000 naar 16.000 leden en van

86 naar 221 afdelingen. Het ledenblad "Binding" richtte zich tot de vrouw als huisvrouw en konsument met allerlei huishoudelijke adviezen, naast informatie over de vakbeweging. Met het stijgen van de welvaart werden veel sociale taken overbodig. De Vrouwenbond verving deze door scholing en kadervorming. De nieuwe onderwerpen werden: emigratie, sociale verzekeringen, kinderscherming en ... de kwestie van het buitenshuis werken van vrouwen. De Vrouwenbond was daar niet zo voor. Was het immers geen verworvenheid van de arbeidersklasse als de vrouw niet meer hóefde te werken voor het gezinsinkomen? Zij kon zich dan geheel aan haar gezin gaan wijden. Een kaderbijeenkomst in 1955 ging dan ook over de voorbereiding van meisjes op de taak in gezin en maatschappij. Eind vijftiger jaren ontstond er een tekort aan arbeidskrachten, vrouwen waren nu nodig voor de produktie. Dit betekende echter niet dat de Vrouwenbond zich op buitenshuiswerkende vrouwen ging richten. Het NVV nam wel initiatieven op dit gebied en stelde in 1955 een "Commissie Vrouwenarbeid" in, waarin de Vrouwenbond zitting had. In 1959 richtte het NVV een sekretariaat voor vrouwelijke werknemers op.

De economische groei en de technologische ontwikkeling van de zestiger jaren zetten de maatschappij in beweging. De lage-lonen-politiek kwam onder druk te

Rijnhal Arnhem, 29 maart 1988. Violet Mothlasedi, voorzitter van SADWU, de zuid-afrikaanse dienstbodenbond, bedankt de Vrouwenbond FNV voor de gift van 10.000 gulden - foto Anne Vaillant.

staan. Wilde acties noopten de vakbeweging tot een maatschappijkritischer opstelling. De vrouwenbeweging begon te groeien. Sociale verzekeringen en de Algemene Bijstandswet werden ingevoerd en gaven het idee dat de staat de mensen verzorgde. Voor de traditionele taken van de Vrouwenbond was nu helemaal geen plaats meer. Wat overbleef was het scholen en vormen.

De Vrouwenbond organiseerde taal- en rekenkursussen en gaf het kaderwerk een nieuwe inhoud met onderwerpen als "De gehuwde werkende vrouw", "De vrouw in de huidige maatschappelijke ontwikkelingen", "Het actieprogramma van de drie vakcentrales".

Het sociale programma richtte de bond nu op kindertjes ver weg met "Gast aan tafel", de Tibet-actie en steun voor kinderen in Vietnam.

Open huisvrouwenvakbond

Toch konden deze activiteiten de oude niet vervangen. De aansluiting met jonge arbeidsters raakte zoek en ook de afstand ten opzichte van de oude aanhang werd groter. Het ledental begon te zakken. De Vrouwenbond vroeg zich op het kongres in 1969 af of zij jongeren uit de welvaartsstaat nog

wel kon aanspreken of dat er een ander beleid nodig was.

Er brak een tijd aan dat vrouwen meer wilden dan huisvrouw zijn. De structuurkommissie die zich op taak, doelstelling en structuur van de Vrouwenbond moest bezinnen, stelde het zo: "De Vrouwenbond zelf is het beste bewijs voor de stelling dat een huisvrouw maatschappelijk is wat haar man is. Immers de gehuwde vrouw kan alleen maar lid zijn van de Vrouwenbond als haar man lid is van een bij het NVV aangesloten vakorganisatie. Het is dus in dit geval de man die 'bepaalt' waar zijn vrouw lid van kan zijn." De kernvraag was, volgens de commissie: "Is de Vrouwenbond er ten dienste van de vrouwen?" In een discussiestuk stelde de commissie geruststellend "dat het zeker niet de bedoeling was dat de huisvrouwen tegen hun echtgenoten zouden opstaan. De inspraak van de huisvrouw in de maatschappij zou het kernpunt moeten zijn."

Op het "Congres van de toekomst" in 1972 besloot de Vrouwenbond zich om te vormen tot een open huisvrouwenvakbond die voor de maatschappelijke ontwikkeling van de vrouw zou strijden en waar elke vrouw lid van kon worden.

Echter, de bond zou nadrukkelijk niet de belangen van vrouwen in loondienst behartigen; dit werd aan de afzonderlijke NVV-bonden overgelaten.

De Vrouwenbond zou een adviserende taak hebben. Echte machtsvorming was dus moeilijk, maar de Vrouwenbond liet wel overal van zich horen waar vrouwen vergeten dreigden te worden. De bond organiseerde mee aan NVV-acties, werd actief in de abortus-strijd in het comité "Wij vrouwen eisen", en nam deel aan de strijd voor gelijkheid in het onderwijs. De nieuwe doelstellingen sloegen echter niet zo aan, het ledenverlies ging door. Een landelijk project:

"Vrouwenbond Vooruit", moest dit in 1977 veranderen. Een heel jaar werd er op alle niveaus van de bond gediscussieerd over de 'nieuwe stijl' en het nieuwe beleid. Dit leidde tot het beleidsplan 1979/1980, met concrete punten als maatschappelijke erkenning van huishoudelijk werk, een goed beleid voor vrijwilligerswerk, recht op betaald werk, verbetering van het deeltijdwerk, geen opheffing van het verbod op nachtarbeid, gelijkwaardig werk voor vrouwen en abortus vrij.

Stemrecht in FNV

Intussen werd er vanaf 1976 ook gedebatteerd over stemrecht in de vakcentrale. Een eerste commissie had daar genoeg argumenten voor verzameld, maar vond het een probleem dat de statuten van het NVV ervoor verandering zouden moeten worden. Niet-werknemersverenigingen konden immers geen lid worden. Op distrikts- en afdelingsniveau werd al flink samengewerkt tussen NVV en Vrouwenbond. Daaruit werd de vrouwen duidelijk dat werknemersbelangen hen ook aangingen, maar er waren toch ook specifieke belangen van onbetaald thuiswerkende vrouwen. Daar wilde de Vrouwenbond zich binnen de vakbeweging sterk voor maken, met stemrecht. De nadelen van het huisvrouwenbestaan werden bediscussieerd: geen inkomen, nooit vrij, geen pensioen, nooit kunnen uitzielen, eentonig werk dat nooit afkomt, geïsoleerd, weinig ontlooiingskansen en een onzekere rechtspositie bij 'ontslag' als een huwelijk werd ontbonden. De Vrouwenbond vond dat het betaald en het onbetaald werk eerlijk verdeeld moest worden door middel van arbeidstijdverkorting.

De wens om als volwaardig lid van de FNV voor deze vrouwenbelangen op te komen, werd gehonoreerd op het fu-

siekongres van september 1981 en ging in per 1 januari 1982. De toenmalige voorzitter, Karin Adelmund, zette bij deze gelegenheid de toon voor een strijdbare Vrouwenbond: "Zo, nu horen we erbij. En er zal heel wat los komen mannen, dat kan ik jullie verzekeren. Een beeldenstorm zullen we ontwikkelen. We zijn de loyale moekes. Nee, langzamerhand zijn we goed nijdig en dat zal de vakbeweging weten!"

Energieke bond

In de tachtiger jaren wordt flexibilisering het toverwoord van de ondernemers. Tijdelijk werk, afroepkontrakten, thuisarbeid en allerlei andere vormen van flexibilisering treffen vooral vrouwen. Mede onder invloed van het feit dat steeds meer vrouwen aan het betaalde arbeidsproces willen deelnemen, neemt de omvang van deeltijdwerk sterk toe. Gelijkertijd daalt de koopkracht, wordt het stelsel van sociale zekerheid afgebroken en nemen de bezuinigingen op de gezondheidszorg, het onderwijs, enzovoort een hoge vlucht. Steeds meer betaald werk wordt door vrijwilligerswerk vervangen. Kortom het huishoudelijk werk wordt zwaarder belast. In een notedop zijn daarmee de terreinen aangegeven waarop de Vrouwen-

bond zich gaat roeren, vaak samen met vrouwen van andere FNV-bonden. Een paar voorbeelden.

De Vrouwenbond benadrukt de noodzaak tot herverdeling van de betaalde en onbetaalde arbeid en wil een 25-urige werkweek in 1995. De rechtspositie van deeltijdwerkers moet verbeterd worden en waar mogelijk de flexibele arbeid teruggedrongen en in ieder geval onder een CAO gebracht.

Verder voert de bond een actief beleid op het gebied van vrijwilligerswerk en pleit voor inspraak, onkostenvergoeding, begeleiding, verzekering enzovoort. Met succes wordt zeer veel energie gestoken in de oprichting van vrouwenvakscholen. In september 1984 is de eerste gestart, de Alida de Jong school in Utrecht. Inmiddels gevolgd door scholen in Tilburg, Den Haag, Terneuzen en Assen. Het gaat hier om kortdurende beroepsgerichte opleidingen vooral voor herintreedsters, vrouwen die na een aantal jaren zorg voor kinderen en huishouding betaald willen werken.

Een ander initiatief van de Vrouwenbond zijn de steunpunten Thuiswerk in Hengelo en Amsterdam, waar steun en advies wordt gegeven aan thuiswerkers binnen en buiten de Vrouwen-

bond. En niet ongenoemd mogen blijven de deelname in het comité "Vrouwen Blijven Eisen", dat zich keert tegen de Dekkerse plannen voor de gezondheidszorg, de actieve solidariteit met de dienstbodenbond in Zuid-Afrika en de filippijnse Vrouwenbond; en niet te vergeten het lidmaatschap van het BIVAK.

Moeilijke opdracht

Uit dit korte overzicht van actuele activiteiten moge duidelijk worden dat de Vrouwenbond FNV een initiatiefrijke bond is, die nadrukkelijk deel uitmaakt van de brede vakbeweging. Binnen en buiten de FNV vervult de bond een aanjagende functie in de belangenbehartiging van vrouwen in het algemeen en die van vrouwen die (nog) onbetaalde arbeid verrichten in het bijzonder. Als sociale en emancipatiebeweging is de positie van de bond onmiskenbaar. Als vakbond is die positie ingewikkelder. De prioriteit ligt bij de organisatie van vrouwen in de onbetaalde arbeid. Niet voor niets, omdat deze vorm van arbeid grotendeels door vrouwen wordt gedaan. Gelijkertijd dringt zich de directe belangenbehartiging op van vrouwen in één of andere vorm van betaalde arbeid (thuis- en kontraktarbeid, huishoudelijke en schoonmaakwerkzaamheden). Daarmee komt de Vrouwenbond op het terrein van de andere bonden, die juist in die sectoren bepaald geen sterke positie innemen. Laten we heel voorzichtig spreken van een 'spanningsveld', organisaties en inhoudelijk. Tot nu toe lijkt dat te betekenen dat de Vrouwenbond een werfkracht heeft voor de vakbeweging, maar nauwelijks voor de uitbreiding van het eigen ledental. Hoe dan ook, machtsvorming buiten de betaalde arbeid is vooral voor een vakbond een moeilijke opdracht.

Marijn Rümke

*) Met hartelijke dank aan Truus Agenant en Marton Budel, van wier skriptie we graag gebruik hebben gemaakt.

VROUWENAKTIE ROND PRINSJESDAG

Dinsdag 29 maart. De Vrouwenbond FNV jubileert. Meer dan 2.200 vrouwen zijn naar de Rijnhal in Arnhem gekomen. Herkenning en een niet aflatend geroezemoes. Van de talrijke 'ouwe getrouwen' worden met name degenen die al 40 jaar lid van de Vrouwenbond zijn, later op de dag in het zonnetje gezet. Voor echt helemaal onbezorgd feesten - we zijn immers 'een dagje uit' - laat het volle programma jammer genoeg niet zo veel ruimte.

Het scholingsproject "Solidariteit, dichtbij huis en wereldwijd" wordt afgesloten. Door de bijeengebrachte f 10.000,- aan te bieden aan Violet Mothlasedi, voorzitter van de zuidafrikaanse zwarte dienstbodenbond SADWU; een strijdbare en inspirerende vrouw, zo klein en tenger als ze is. En met een paneldiskussie over de vraag hoe vrouwen solidair kunnen zijn met buitenlandse en 'minima'-vrouwen in Nederland.

Nog één keer wordt de traditionele vlaggenparade gehouden en het oude Vrouwenbondslid gezongen. Ook voor een betrekkelijke 'buitenstaander' als ik heeft dat iets ontroerends.

Daarna staat de toekomst van de Vrouwenbond centraal, zowel in de toespraak van Karin Adelmund (ex-voorzitter) als van Maria van Veen. De Vrouwenbond zal zich op alle mogelijke (vrouwen)terreinen blijven inzetten voor solidariteit en samenwerking met andere vakbondsvrouwen en vrouwenorganisaties, daartoe ook initiatieven nemen. Bijvoorbeeld voor een grote vrouwenactie rondom Prinsjesdag tegen de nieuw aangekondigde bezuinigingen, waarbij het middel van een vrouwenstaking niet wordt uitgesloten!

Hans Fransen van de Putte